

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

**UROCZYSTOŚĆ POŚWIĘCENIA CERKWI W SIERPCU
W MAJU 1902 R.
W ALBUMIE 48 UKRAIŃSKIEGO PUŁKU DRAGONÓW**

Abstrakt

W zbiorach Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego znajduje się unikatowy album 48 Ukraińskiego pułku dragonów ze zdjęciami z uroczystości poświęcenia cerkwi prawosławnej w Sierpcu 8 (21) maja 1902 r. Album zawiera fotografie z ceremonii oraz zbiorowe portrety poszczególnych pododdziałów pułku, łącznie 25 zdjęć.

Słowa kluczowe: Sierpc, cerkiew prawosławna w Sierpcu, 48 Ukraiński pułk dragonów

**THE CELEBRITY OF CONSECRATION OF THE ORTHODOX
CHURCH IN SIERPC IN MAY 1902
IN THE 48TH UKRAINIAN DRAGOONS REGIMENT'S ALBUM**

Abstract

The Library of the Zieliński Scientific Society of Płock contains in its collection the 48th Ukrainian dragoons regiment's unique album with photographs of the consecration of the Orthodox church in Sierpc which was on 8th (21st) May 1902. The album has 25 photos of ceremony and group portraits of every subdivision. of the

W 1891 r. na polecenie cara Aleksandra III sformowany został 48 Ukraiński pułk dragonów, nawiązujący tradycją do 1 Ukraińskiego pułku kozaków, istniejącego na początku XIX w. i uczestniczącego w wojnie z napoleońską Francją. Formowane szwadrony – ostatecznie sześć - skierowano do Sierpca na zachodnim Mazowszu. W 1907 r. pułk zmienił nazwę na 15 Ukraiński pułk huzarów i w 1910 r. został przeniesiony do Włocławka. Od 1894 r. szefem pułku była wielka księżna Ksenia Aleksandrowna Romanowa (1875 - 1960), córka cara Aleksandra III. Oprócz pułku dragonów w Sierpcu dyslokowana była 22 bateria artylerii konnej¹.

W czasie stacjonowania w Sierpcu pułk dragonów wspólnie z 3 Uralskim pułkiem kozaków z Lipna wchodził w skład II Brygady Kawalerii. II BK wspólnie z I BK (46 Perejasławski pułk dragonów z mp. w Płocku i 47 Tatarski pułk ułanów z mp. w Rypinie) tworzyły 15 Dywizję Kawalerii. Sztaby wszystkich tych jednostek znajdowały się w Płocku. Z kolei 15 DK wchodziła w skład 15 Korpusu z siedzibą w Warszawie².

Z zachowanych w Bibliotece im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego egzemplarzy „Pamiętnoj Książki Płockoj Guberni” znamy pełny skład kadry oficerskiej pułku w latach 1893, 1895 i 1899. W 1893 r. dowódcą pułku³ był płk Nikołaj Aleksandrowicz Czelustkin. Co do pozostałych oficerów skazani jesteśmy na domysły, bowiem podane są tylko stopnie bez przydziału służbowego. Można się zatem domyślać, że drugi z pułkowników - Jewgienij Zachariewicz Korbut był zastępcą dowódcy pułku. Dalej wymieniono dwóch podpułkowników i czterech rotmistrzów, można więc zakładać, że są to dowódcy szwadronów:

ppłk Nikołaj Pietrowicz Piatnickij,
ppłk Wasilij Chrizostorowicz Wengier,
rtm. Nikołaj Wissarionowicz Semeka,
rtm. Nikołaj Nikołajewicz Łopatin,
rtm. Władymir Iwanowicz Gławackij,
rtm. Nikołaj Oeodotowicz Głowackij.

Na kolejnej stronie podano wszystkich młodszych oficerów od sztabrotmistrza do podporucznika oraz lekarzy, weterynarzy, szefa części gospodarczej, rusznikarza i pułkowego popa, którym był Michaił Pawłowicz Ankirskij⁴.

W 1895 r. do wymienionych oficerów doszli rtm. Aleksandr Nikołajewicz Tretiłow i rtm. Siergiej Aleksandrowicz Sosnowskij⁵. W 1899 r. płk. Nikołaja Aleksandrowicza Czelustkina na stanowisku dowódcy pułku zastąpił dotychczasowy zastępca płk Jewgienij Zachariewicz Korbut. W składzie pułku znalazło się dwóch podpułkowników: Waldemar Nikołaj Konstantin Nikołajewicz von Feldman i Genrich Eduardowicz Tarnowskij. Także skład rotmistrzów znacznie się zmienił. Teraz byli to:

rtm. Nikołaj Nikołajewicz Łopatin,
rtm. Władymir Iwanowicz Gławackij,

¹ T. Kowalski, *W Sierpcu za cara. Śladami rosyjskiego garnizonu*, Sierpiec 2013, s.75 – 87, 118 – 119.

² A. Dobroński, *Dyslokacja wojsk rosyjskich w Królestwie Polskim przed I wojną światową*, w: „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1976, t. XX, s.257. Skład 15 Korpusu - s.257 – 258; T. Kowalski, op. cit., s.83.

³ W oryginale – командир, czyli komendant.

⁴ „Pamiętnaja Książka Płockoj Guberni” 1893, s.151 – 152.

⁵ „Pamiętnaja Książka Płockoj Guberni” 1895, s.163 – 164.

rtm. Nikołaj Oeodotowicz Głowackij,
rtm. Aleksandr Nikołajewicz Tretiłow
rtm. Siergiej Aleksandrowicz Sosnowskij,
rtm. Siergiej Iwanowicz Gan.

Podobnie zmieniła się niższa kadra⁶. „Kniżka” za 1901 r. jest niekompletna i brak jest w niej zupełnie rozdziału dotyczącego wojska.

T. Kowalski w swoim opracowaniu, dotyczącym śladów pułku w Sierpcu, szczególnie przedstawił historię 48 Ukraińskiego pułku dragonów i materialne pozostałości dyslokacji w mieście: budynki koszarowe, cerkiew, klub oficerski, lazaret. Aby zilustrować książkę fotografiami sięgnął do różnorodnych źródeł, łącznie z rosyjskimi archiwami, stronami internetowymi i zbiorami prywatnymi. Tymczasem okazało się, że unikatowy materiał ilustracyjny znajdował się znacznie bliżej: w Dziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego. Kiedy recenzowałem książkę także nie byłem świadom tego, jaki skarb znajduje się w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP⁷.

Na album natrafiłem przypadkiem przy okazji przeglądania zawartości Działu Zbiorów Specjalnych. Pod sygnaturą 869 krył się album 48 Ukraińskiego pułku dragonów, wykonany na pamiątkę poświęcenia cerkwi 8 (21) maja 1902 r. Wprawdzie w opisie nie ma określenia, jakiego miasta album dotyczy, jednak wiedząc, że 48 Ukraiński pułk dragonów stacjonował w Sierpcu, można to było łatwo potwierdzić. Wystarczyło zobaczyć pierwsze zdjęcie z widokiem sierpeckiej cerkwi. Według T. Kowalskiego cerkiew w Sierpcu została zbudowana przed 1897 r. Można się zatem zastanawiać, dlaczego jej poświęcenie odbyło się dopiero w maju 1902 r.

W jaki sposób album znalazł się w zbiorach TNP, nie wiadomo. Można tylko się domyślać, że wykonano większą ilość egzemplarzy i jeden z nich trafił do dowództwa brygady i dywizji w Płocku. Być może zapodział się w czasie pospiesznej ewakuacji Rosjan przed wojskami niemieckimi w lutym 1915 r. i ktoś go przekazał do zbiorów TNP. Album oprawiony jest w jaskrawoniebieskie okładki z wytłaczanym złotymi literami tytułem „48 Dragunskij Ukrainiskij Połk” i niżej „w pamiat’ oswiaszczenia cerkwi 8 maja 1902 g.” oraz nazwą – po polsku – renomowanej firmy fotograficznej Jakuba Tyraspolskiego⁸ z adnotacją „photographe de la cour Varsovie – Lodz – Odessa”. W ten sposób wiemy, jaka firma zrobiła zdjęcia, natomiast według pieczętki na odwrocie album wykonała firma introligatorska J. Ł. Nunickiego z Warszawy.

Album zawiera 25 zdjęć formatu 25,5x16 cm. Uroczystości poświęcenia cerkwi dotyczy 7 zdjęć, natomiast pozostałe są portretami zbiorowymi poszczególnych pododdziałów zrobionymi zapewne przy okazji uroczystości. Na jednym ze zdjęć widać nawet cień fotografia z aparatem skrzynkowym. Zdjęcia są znakomitej jakości, dzięki czemu po zeskanowaniu można je przekadrowywać i powiększać wybrane fragmenty bez zauważalnej utraty jakości. W ten sposób widoczne są szczegóły, łącznie z twarzami prezentowanych osób. Niestety, zdjęcia nie mają żadnych podpisów, więc nie wiadomo, kto

⁶ „Pamiatnaja Kniżka Płockoj Guberni” 1899, s.166 – 167.

⁷ Recenzja zob.: „Notatki Płockie” 2015, nr 1, s.41 – 44.

⁸ Firma J. Tyraspolskiego miała swoje filie także w Petersburgu i Woroneżu. W internecie można znaleźć afisze reklamowe firmy. W jej łódzkim oddziale swoją karierę fotograficzną rozpoczynał znany później polski fotograf Edward Hartwig.

się dokładnie na nich znajduje. Można domniemywać, że wśród gości byli dowódcy jednostek, wchodzących w skład 15 DK i dowództwo dywizji z Płocka. T. Kowalskiemu udało się ustalić jedynie kilka nazwisk osób, związanych z 48 pułkiem dragonów: dowódcy – choć nie wiadomo w jakich latach – Aleksieja Saksa, szefowej pułku – wielkiej księżnej Kseni Aleksandrownej Romanowej i siedmiu kapelanów prawosławnych. Ze sporządzonego zestawienia wynika, że kapelanem pułku w 1902 r. był Jakinf Jewgieniewicz Siedleckij (w latach 1897 – 1902)⁹.

Jednocześnie w oparciu o publikacje rosyjskie T. Kowalski podał, że w 1903 r. kapelanem w Sierpcu został Nikołaj Nikołajewicz Jachontow, jednak porównując jego zdjęcie, zamieszczone w książce (s.157) ze zdjęciami popów z albumu prawie na pewno można rozpoznać N. N. Jachontowa, ale chyba jako gościa, bo z wojskiem siedzi już inny pop - prawdopodobnie J. J. Siedleckij.

Prezentowany materiał ma unikatową wartość dla historii Sierpca. Fotografie nie były dotychczas publikowane. Poza zdjęciem cerkwi mamy widok jej ikonostasu. Fotografie cerkwi lszej perspektywy pokazują jej otoczenie, czyli peryferie Sierpca, wtedy niemal zupełnie jeszcze niezabudowane. Album ma też znaczenie dla dziejów rosyjskich jednostek, stacjonujących na ziemiach polskich. Gdyby udało się rozpoznać postacie z fotografii, ich wartość wzrosłaby jeszcze bardziej i mogłyby stanowić materiał ilustracyjny dla historii pułków rosyjskich i biografii kadry oficerskiej. Jest to zadanie chyba bardziej dla historyków rosyjskich, niż polskich.

Początkowo oglądając zdjęcia, można mieć wątpliwości co do daty prezentowanych wydarzeń. Bezlistne drzewa w maju wydają się nieco podejrzane, jednak po sprawdzeniu temperatur wtedy panujących, wszystko się wyjaśnia. Wiosna roku 1902 była bardzo zimna i w maju występowały jeszcze przymrozki i temperatury poniżej 10° C¹⁰.

Na potrzeby artykułu zdjęcia zostały przycięte, aby pokazać więcej szczegółów, co doskonale widać tam, gdzie występuje kilka wariantów tego samego zdjęcia. Kadrowanie polegało głównie na wycięciu zbyt dużej ilości nieba lub ziemi na górze i na dole zdjęć, co wynikało z ograniczeń formatu i charakteru przedstawianych scen.

Za wykonanie skanów fotografii dziękuję p. Maciejowi Wróblowi z Biura Zarządu TNP.

---

⁹ T. Kowalski, op. cit., s.85 – 87, 148.

¹⁰ *Biuletyn meteorologiczny za tydzień od 7 do 13 maja 1902 r.*, „Echa Płockie i Łomżyńskie”, nr 41 z 21 (8) maja 1902 r., s.1.

Fot. 1. Cerkiew przed uroczystością. Z lewej strony brama powitalna, wokół placu dekoracje z flagami rosyjskimi, w głębi z lewej strony koszary pułku dragonów.

Fot. 2. Wnętrze cerkwi z ikonostasem.

Fot. 3. Formowanie pochodu uczestników ceremonii na terenie koszar

Fot. 4. Wymarsz uczestników uroczystości z terenu koszar.

Fot. 5. Wymarsz uczestników uroczystości z terenu koszar.

Fot. 6. Dowództwo pułku i goście obserwują wymarsz wojska.

Fot. 7. Uczestnicy uroczystości przed wejściem do cerkwi

Fot. 8 i 9. Z lewej – dwie damy w strojach z epoki. Z prawej – czyżby wielka księżna Ksenia Aleksandrowna Romanowa i niańka z jej synami (Andriej – ur. 1897 i Fiodor – ur. 1898)?

Fot. 10. Wyżsi oficerowie biorący udział w ceremonii (dowództwo pułku, zapewne dywizji).
Pop z dwoma orderami podobny do N. N. Jachontowa.

Fot. 11. Pop z lewej – podobny do N.N.Jachontowa, obok – J.J.Siedleckij (?)

Fot. 12. Jeden z oficerów pułku w powiększeniu z fot.6.

Fot. 13. Szwadrony pułku

Fot. 14. Jeden ze szwadronów pułku. W tle cerkiew. Za jeźdźcami widoczna ul. Bielska (dziś – Płocka), w oddali za cerkwią wzdłuż linii drzew ul. Płocka (dziś – Piastowska), z prawej strony widać drogę gruntową w kierunku koszar (dziś – ul. Wiosny Ludów)

Fot. 15. W tym samym miejscu – orkiestra pułkowa

Fot. 16. Popisy dragonów na terenie stajni

Fot. 17. Pluton sanitarny przed lazaretem. Na tablicy na balkonie napis: „Lazaret Jej Imperatorskiej Wysokości Kseni Aleksandrownej)

Fot. 18. Pluton techniczny (łączności?) przy pracy. Na stoliku widoczny telegraf

Fot. 19. Zbliżenie stolika z telegrafem

Fot. 20. Cień fotografa widoczny na dole zdjęcia z plutonem technicznym

Fot. 21. Kancelaria pułkowa. W środku prawdopodobnie dowódca pułku, po bokach na stolikach maszyny do pisania, liczydła, akta pułkowe. Na ścianie pośrodku – portret cara Mikołaja II

Fot. 22. Zbliżenie środkowej partii poprzedniego zdjęcia.

Fot. 23. Pluton gospodarczy. Z lewej hebel i piły do cięcia drewna, widoczne maszyny do szycia, sprzęt szewski, z prawej menażki, obok z lewej żołnierz z żelazkiem

Fot. 24. Orkiestra pułkowa.

Fot. 25. Prawdopodobnie dowództwo pułku.
Oficerowie w jasnych płaszczach występują także na innych zdjęciach

Fot. 26. Jeden z pododdziałów pułku (pluton saperów?)

Fot. 27. Jeden ze szwadronów

Fot. 28. Powiększenie środkowego dolnego fragmentu poprzedniego zdjęcia

Fot. 29. Jeden ze szwadronów pułku

Fot. 30. Jeden ze szwadronów pułku

Fot. 31. Zespół bałajkarzy

Fot. 32. Powiększenie fragmentu zbiorowego zdjęcia szwadronu z popem Jakinfem Jewgieniewiczem Siedleckim (?)

Fot. 33. Jeden ze szwadronów pułku

Fot. 34. Powiększenie fragmentu zbiorowego zdjęcia jednego ze szwadronów

(„Notatki Płockie” 2017, nr 1.

Niniejsza wersja jest rozszerzona o większą ilość zdjęć, niż w artykule)